

הכל מוֹדִים שְׁאֵם נִתְקַלְקֵל הַגּוּמָא שְׁאָסוּר לְהַחְזִיר לפי שמזיז את הגיזין לכאן ולכאן (רש"י). וטלטול הגיזין על ידי הקדירה אינו נחשב טלטול מן הצד, אלא טלטול ממש (תוס' ד"ה הכל). ויש שפירש, שהתנא של משנתנו סובר שטלטול מן הצד נחשב טלטול (ר"י מלוניל לעיל מט, א). ויש שפירש, שאסור להחזיר הקדירה מפני שודאי שיטלטל את הגיזין בידו כדי לעשות לה מקום, ולא יזיזם על ידי הקדירה מכיון שיחשוש שהתבטל ישפך אם ינענע הקדירה (רא"ש ד, ט).

וְהָא כְּחוֹשְׁשֵׁין קְמִיפְלָגִי וְכוּ' - לדעת רבי אלעזר בן עזריה חוששים שאם נתייר לטול לכתחילה את הקדירה מהגומא, יבוא להחזירה גם אם תתקלקל הגומא (רש"י). ואע"פ שגם אם יחזיר לגומא שנתקלקלה, טלטול הגיזין אינו אלא איסור דרבנן, מכל מקום כיון שמצוי שתתקלקל, ואפשר שיטול בהטיית הקופה, אסור לטול שלא בהטיה. ולדעת חכמים לא גזרו, שכיון שטלטול הגיזין אסור רק מדרבנן, דבר זה הוא גזירה לגזירה (ריטב"א). ויש שפירשו, שלדעת רבי אלעזר בן עזריה חוששים שמא נתקלקלה הגומא, ואם נטל הקדירה לא יחזירנה עד שיתברר לו שלא נתקלקלה, ולדעת חכמים לא חוששים (רשב"א בשם רבו ובשם רה"ג, ר"ן בשם רבינו יונה).

להלכה, הטומן בקופה מלאה גיזי צמר שאסורים בטלטול, יכול להוציא הקדירה על דעת להחזירה אם לא תתקלקל הגומא, ולא חוששים שמא יחזירנה אף אם תתקלקל [כדעת חכמים] (שו"ע א"ח רנט, ג).

האי סליקוסתא וכו' ואי לאו אסיר להחזירה, מפני שמטלטל על ידה את העפר שהוא מוקצה, וטלטול מן הצד אסור (תוס' לעיל מד, א ד"ה דכ"ע, בשם רש"י, וראה מהר"ל שם שברש"י שלפנינו יתכן לפרש כפירוש ר"י דלהלן). ויש שפירש שטעם האיסור מפני שמרחיב את הגומא, ואסור משום חופר שהוא תולדה של מלאכת חורש (תוס' שם בשם ר"י).

בגורדיתא דקני שפיר דמי - מותר לנעוץ בהם את הסכין כדי לשומרו, ואין חוששים שמא יגרור את קליפת הקנה ויעבור משום ממחק (רש"י, וכהגהת היעב"ץ). ואינו אסור משום שמתמש במחובר, כיון שנועץ את הסכין באילן בפחות מגובה שלשה טפחים, ואין איסור להשתמש במחובר בפחות מגובה שלשה טפחים, כמבואר בגמ' להלן (קנה, ב) (תוס' ד"ה גורדיתא), או שמדובר בקנים תלושים (תוס' רא"ש בפי' ראשון). ויש שפירשו ש'גורדיתא דקני' הוא גדר שעשוי מקנים תלושים, וחידוש הגמ' שאע"פ שלפעמים יש עפר ביניהם, מותר לנעוץ שם את הקנה, ואין לחשוש שיזיז את העפר או שיעשה גומא (ריטב"א).

מתיב רב קטינא תיבכתא וכו' - וגם רב הונא ושמואל ידעו משנה זו, אלא שדחקו להעמידה בדצה ושלפה (תוס' לעיל מד, א ד"ה דכ"ע; ובמסורת הש"ס ציין לתוס' מנחות ט, א ד"ה חסר, שהניחו בקושיא כיצד לא ידעו משנה זו).

הטומן לפת וצננות וכו' אינו חושש וכו' וניטלין בשבת - ודוקא שלא השרישו, אבל אם השרישו אינם ניטלין בשבת, שהרי עוקר דבר מגידולו ואסור משום תולש (תוס' ד"ה הטומן; רמב"ן; רשב"א; ר"ן). ומשום כלאים שביעית ומעשר, אינו חושש אף אם השרישו והוסיפו לגדול, כיון שלא זרעם אלא טמנם שלא בדרך זריעה, ואינו רוצה בהשרשתם (רמב"ן; רשב"א; ר"ן; וראה חזו"א כלאים ג, יג ד"ה ובתו', שדן בדעת התוס' בזה, וראה גם דרך אמונה כלאים ב צה"ל סב).

אבל לא סורק - מפני שמתכוין בכך להסרת הנימין המודולדלים (תוס' ד"ה אבל, כמבואר בגמ' נזיר מב, א). ויש שפירש, מפני שודאי יישיר את השער, ואף שאינו מתכוין לכך, נחשב כמתכוין וכפסיק רישיה (ע"פ רש"י כאן, ולקמן פא, ב ד"ה אבל לא, וריטב"א בישוב הגמ' בנזיר לדעתו; וראה עוד ריב"ש שצד, מג"א שג, כב וקן אורה נזיר שם).

להלכה לענין שבת, אסור לסרוק במסרק בשבת, שאי אפשר שלא יעקרו שערות. אבל מותר לחוף ולפספס ביד (שו"ע א"ח שג, כז, וראה משנ"ב שם פרטים נוספים).

איבעית אימא בקטן וכו' - והשמיענו שכיון שאין להם שער מותר, ולא גזרו בהם אטו איש שיש לו שער (ריטב"א בתירוש שני).

ברך א שרי וכו' - להלכה, מותר לרחוץ את פניו ידיו ורגליו, ואת שער הראש והזקן, בדברים המשרים שער המעורבים עם דברים שאינם ודאי משרים השער, כיון שאינו מתכוין להשרת השער, ודבר שאינו מתכוין מותר. ובלבד, שלא יהיה הרוב מדברים המשרים, שאז הוא פסיק רישיה שישיר את השער (שו"ע א"ח שכו, ט ומשנ"ב שם).

מהו לפצוע זיתים בשבת, כדי למתק מרירותם, והצד לאסור משום שמתקנם למאכל (רש"י, ותוס' ד"ה מהו בדעתו). ויש שפירשו שפוצעם כדי לחוף בהם פניו ידיו ורגליו [שהם חזקים ומעבירים את הזוהמא (משנ"ב קעא, ד)], והצד לאסור מפני שמשיר את השער, בדומה לנדונים שהגמ' עסקה בהם עד עתה (תוס' ישיים; רמב"ן בשם הגאונים; רשב"א בשם רה"ג). ומשום סוחט אין לאסור, כיון שאינו צריך את מימיהם והולכים לאיבוד (ריטב"א).

וכי בחול מי התירו וכו' הני מאיסי - ואע"פ שעושה לצורכו, לדעת המפרשים (ראה לעיל) שפוצעם כדי לרחוץ במימיהם, מכל מקום אסור, מפני שיכול לרחוץ בבורית (מג"א קעא, א). ויש שפירש, מפני שאין דרך העולם לסוך בפירות (ביאה"ל שם, א ד"ה לא). - להלכה, עושה אדם תשמישו בפת וכל שכן בשאר אוכלים, ודוקא בתשמיש שאינם נמאסים בו, אבל בדבר שנמאסים בו אסור. ומטעם זה אסור לפצוע זיתים לטול ידיים במים היוצאים מהם ולהעביר הזוהמא שבידיו [שהם חזקים ומעבירים הזוהמא], מפני שהזיתים נמאסים ויש בכך הפסד אוכלין. ותשמיש שהוא צורך האדם, ודרך העולם להשתמש באוכל לצורך זה, מותר (שו"ע א"ח קעא, א ומשנ"ב שם).

אם בשביל ליפות אסור משום 'לא ילבש גבר שמלת אשה' (רש"י), ולכבוד קונו יש מתירים וכדלהלן. ומכאן, שאסור לאיש לקשט ראשו ולסלסל שערו כדי ליפות עצמו, משום 'לא ילבש' (תפארת אדם [לבעל החפץ חיים] פ"ו, וראה בהגהה שם). - וכן הלהכה (שם).

רוחץ אדם פניו ידיו ורגליו בכל יום בשביל קונו - לכבוד קונו, שכן האדם עשוי בצלמו, כתובו (בראשית ט, ו) 'כי בצלם אלהים עשה את האדם', ועוד, שהרואה בריות נאות מברך 'ברוך שככה לו בעולמו' [ראה ברכות נח, ב] (רש"י). ויש שפירש, רוחץ אדם בשחרית פניו ידיו ורגליו, ואחר כך מתפלל (רמב"ם תפילה ד, ג ורבינו מנוח ומגדל עוז בדעתו, וראה ראב"ד שם, וכסף משנה שם בדעתו). - להלכה, רוחץ אדם פניו ידיו ורגליו בכל יום משום כבוד קונו. ובמדיניותו שאין אנו הולכים יחפים, אין צריך לרחוץ רגליו שחרית (משנ"ב ד, ב).